

**Unie
komunitní
energetiky**

Jak získat občany a samosprávy na svou stranu při výstavbě OZE?

**Snižujeme riziko, že místní
projekt odmítnou**

Sborník příspěvků ze semináře

Sborník příspěvků ze semináře

Jak získat občany a samosprávy na svou stranu při výstavbě OZE?

Snižujeme riziko, že místní projekt odmítnou

Editoři: Anna Michalčáková, Tomáš Jagoš

Korektura: Lucie Pokorná

Sazba a grafická úprava: Vojtěch Lunga

Tvoříme čistou a bezpečnou budoucnost české energetiky

Unie komunitní energetiky, květen 2023

Úvodní slovo

Rozvoji obnovitelných zdrojů brání řada překážek, které obec, investor či jednoduše zájemce o obnovitelné zdroje energie (OZE) není schopen ovlivnit a překonat. Existují ale i překážky, které si do cesty klademe sami.

Jedná se zpravidla o nepřijetí projektu či odpor vůči němu ze strany místních obyvatel. Zkušenosti přitom ukazují, že otevřenou komunikací a zapojením místních do procesu plánování lze veřejnou skepsi vůči projektu přetavit do akceptace a podpory záměru výstavby zdroje OZE.

Členové Unie komunitní energetiky (UKEN) už s komunikací a participací OZE záměrů mají zkušenosti. Z praxe tudíž vědí, že to není vůbec jednoduché, a proto jsme spolu s nimi a s dalšími hosty uspořádali seminář *Jak získat*

občany a samosprávy na svou stranu při výstavbě OZE? Snižujeme riziko, že místní projekt odmítnou.

Aby z této akce mohli těžit i další zájemci, sestavili jsme z jednotlivých prezentací krátký sborník. Upozorňujeme, že text netvořili samotní vystupující, ale jedná se o reportáž sepsanou koordinačním týmem UKEN. Doufáme, že vám pomůže zorientovat se v tématu a učinit první kroky k realizaci záměru.

Tomáš Jagoš
tomas.jagos@uken.cz

Témata a vystupující

6

Jiří Nezhyba,
Frank Bold Advokáti

Smlouvy o spolupráci obcí s developery větrných elektráren. Jak dobrá smlouva předchází vzniku konfliktů

9

Michal Vychroň,
starosta obce Prosetín

Prosetín – obec na pevných základech

11

Wojciech Belch,
vedoucí výzkumného týmu Participativní plánování
a design na UCEEB

NIMBY vs. soused to má, tak já chci taky!
Participativní výzkum pro nastavení
podmínek komunitní energetiky v ČR

14

Ondráš Příbyla,
ředitel projektu Fakta o klimatu

Úspěšná facilitace sporů.
Nemusíme se shodnout na všem

16

Michaela Švandová,
realizátorka programů v Nadaci Via

Participativní přístup k veřejným projektům –
aktivní zapojování veřejnosti

Smlouvy o spolupráci obcí s developery větrných elektráren

Jiří Nezhyba, advokát a partner Frank Bold Advokáti

Jiří Nezhyba má s právní stránkou výstavby obnovitelných zdrojů více než 15 let zkušeností. Největší zájem a nadšení má pro výstavbu větrných elektráren. Svůj příspěvek věnoval smlouvám o spolupráci obcí s developery, které považuje za užitečný nástroj pro nastavení vzájemných vztahů a mantinelů spolupráce.

V praxi se setkal již s mnoha situacemi, kdy se výstavba obnovitelného zdroje neuskutečnila kvůli špatně nastavené komunikaci, očekáváním či změně politické reprezentace. Jiří Nezhyba proto tvrdí, že „skutečně dobře koncipovaná smlouva velmi pravděpodobně předejde tomu, že ji obec nebo investor přestanou dodržovat“.

Prezentoval možnosti postupu přípravy a realizace záměru do jednotlivých fází tak, aby byly obě strany spokojeny a necítily se od začátku příliš svázány. Jako první doporučil, aby investor představil vedení obce svůj záměr a následně uzavřel tzv. letter of intent, tedy dohodu o budoucí spolupráci, která má za cíl usnadnit investorovi na území obce průzkum lokalit a vyhodnocení potenciálu pro jejich využití. Obec pak tento čas může využít k nastavení svých požadavků a komunikaci s místními.

Obec se v tu chvíli ještě k samotné podpoře výstavby větrných elektráren investora nezavazuje, ale dohodou slíbuj, že po určitou dobu bude o možnosti umístění případného záměru jednat pouze s daným investorem. Současně mají obec s investorem čas na další představení záměru občanům a vysvětlení přínosů i negativ. Nabízí se uspořádání ankety nebo místního referenda, u toho ale zpozorněte, protože jeho výsledky jsou právně závazné nejméně na dva roky. Teprve po jejich uplynutí lze o stejné otázce uspořádat nové referendum.

Druhou fází přípravy po prověření vhodnosti lokality je samotné uzavření smlouvy o spolupráci, obec i investor mohou přistoupit na různé závazky. Prohlédněte si jejich možné příklady:

ZÁVAZKY INVESTORA	ZÁVAZKY OBCE
<p>Poskytne obci jednorázovou nebo opakovanou odměnu, jejíž</p> <ul style="list-style-type: none"> parametry se stanoví ve smlouvě (např. X Kč z 1 MW instalovaného výkonu) + % odměnu z ročního výnosu za záměr na pozemcích obce, případně je možné dohodnout se na obchodním podílu obce ve společnosti, která bude výrobu OZE provozovat. 	<p>Zajistí součinnost, zejména</p> <ul style="list-style-type: none"> v rámci samostatné působnosti aktivně podpořit záměr – platí pro EIA, pořízení (změny) územního plánu, umístění a povolení záměru, kolaudaci.
<p>Bude se jinak podílet na rozvoji obce, např.:</p> <ul style="list-style-type: none"> zajistí dlouhodobou dodávku elektřiny za fixovanou cenu, nabídne podíl obci ve společné obchodní společnosti, vytvoří energetické společenství pro sdílení elektřiny. 	<p>Strpí realizaci záměru na svém území a zdrží se jednání, které by znemožnilo, ztížilo nebo oddálilo povolení, výstavbu či provozování záměru.</p>
<p>Ponese náklady spojené s pořízením změny územního plánu.</p>	<p>Bude činit nezbytné kroky k tomu, aby nový územní plán či jeho změna umožňovaly umístění a provoz záměru na území obce.</p>
<p>Bude informovat obec o aktuálním stavu přípravy a probíhajících veřejnoprávních povolovacích řízeních týkajících se záměru.</p>	<p>Pokud bude investor potřebovat k výstavbě a provozování záměru obecní pozemky, zaváže se obec umožnit investorovi užívat pozemky na základě separátní smlouvy a za úplaty obvyklou na trhu.</p>

U výstavby větrných elektráren se přirozeně řeší souhlas obce s tím, kde se má stavět. Může ale nastat situace, kdy je nutné řešit i sousední municipality. „Pokud se s větrníkem dostáváte na hranici katastru, ukazuje se jako více než vhodné uzavřít smlouvu i se sousední obcí, případně ji zahrnout do společné smlouvy,“ říká Jiří Nezhyba a uklidňuje obecnostvo, že i v souvislosti s novelou energetického zákona Lex OZE I se starostové nemají příliš čeho obávat.

„Objevuje se argumentace, že díky Lex OZE I lze dnes při výstavbě elektrárny zcela obejít obec. Takto jednoduše se na to ale dívat nelze. I když tato novela umožňuje umístění obnovitelného zdroje beze změny územního plánu, musí to být v souladu s charakterem nezastavěného území. Je třeba se na to dívat komplexně. Považuji za důležité, aby se obec s investorem vždy domlouvali na možnosti umístění záměru elektrárny na území obce, a smlouvy o spolupráci k tomu poskytují prostor,“ uzavřel Jiří Nezhyba své vystoupení.

Tři zásadní rady, které jsme si z vystoupení odnesli

- 1 Uspořádat referendum může být dobrá věc, důležité je ale jeho načasování. Zásadní přitom je poskytnout obyvatelům transparentně skutečně všechny a co nejobjektivnější informace k záměru a jeho pozitivním i negativním dopadům.
- 2 Smlouva o spolupráci neexistuje ve vzduchoprázdnu – uzavíráte ji až v návaznosti na průzkum lokality investorem a vysvětlení záměru místní komunitě.
- 3 Postarejte se o to, aby smlouva o spolupráci byla nestranná a výhodná jak pro obec, tak pro občany i investora.

Kontakt

Jiří Nezhyba

Frank Bold Advokáti

jiri.nezhyba@fbadvokati.cz

Začněte s malým projektem, kterým lidem ukážete spolehlivost a bezpečnost technologie

Michal Vychroň, starosta obce Prosetín

Prosetín je bývalá kamenická obec se spoustou zatopených lomů, o kterou v současnosti pečuje Michal Vychroň. Starosta, který je odhodlaný svou obec zajistit po všech stránkách, včetně té energetické. Developerům důrazně doporučuje, aby si o obci něco zjistili, než na ni „naběhnou“ se svými plány výstavby OZE.

Michal Vychroň má se starostováním dlouhodobé zkušenosti a doporučuje kombinaci otevřené komunikace s místními s odhodláním některé věci prostě udělat. Aby obyvatele Prosetína „donutil“ osahat si solární technologii, nechal v obci postavit zastávku s fotovoltaickým panelem, baterkou, lampou a nabíječkou na mobil.

Mladší generace si v ní při čekání na spoj nabíjí chytré telefony a ta starší si pochvaluje, že jako jediná svítí, když v obci vypadne proud. Starosta Vychroň k tomu dodává: „Místní díky tomu na vlastní oči vidí, že solární technologie je vlastně bezpečná a nezávislá na centrálním výpadku elektřiny.“ Lidé si podle něj k nové zastávce rychle našli cestu a začali být zvědaví, co dalšího energeticky soběstačného by v Prosetíně na Chrudimsku mohlo vzniknout.

S místními starosta komunikuje, kde se dá. Samozřejmostí je úřední deska a webové stránky Prosetína, velmi aktivní je ale i na Facebooku, kde sám sděluje veškeré novinky o dění v obci. Využívá i tradičnější formy komunikace, třeba v místní hospodě se baví s lidmi o tom, co dalšího by chtěl pro Prosetín a jeho obyvatele udělat. „Důležité je budovat dlouhodobé vztahy mezi lidmi, nemůžete z toho chtít jen vytrískat peníze,“ říká starosta hornické obce.

Proto si nyní může dovolit uvažovat o řádově větších instalacích, než je zastávka, které zatím plánuje realizovat s ČEZ ESCO. Developeri a velké podnikatele přitom upozorňuje, že svůj záměr musí s obcí komunikovat jako s partnerem a rovněž pracovat na vztahu založeném na důvěře. Doporučuje developerům, aby si o obci nejdříve něco zjistili, než od ní budou chtít povolení ke stavbě.

„Raději se budu bavit s developerem, který ví, že Prosetín je proslulý těžbou žuly, než s někým, kdo po mně bude chtít povolení k výstavbě a přitom jen šermovat čísly.“ Upozornil, že obec se ze své povahy nerozhoduje jen na základě ekonomické výhodnosti, protože zajišťuje řadu veřejných služeb.

Developeri se podle něj mohou zastavit třeba na zastupitelstvu, zjistit si náladu v obci a podle toho si vybrat zastupitele, kterého se záměrem osloví. Na starostovi nebo zastupitelích pak je, aby zajistili opravdové výhody pro místní obyvatele a dobře jim vše vysvětlili.

„Jde také o to, jak moc velký záměr máte, v našem případě se jedná o 5 × 5 MW větrníků a velké fotovoltaiky. To znamená veliké přebytky, a rozhodně stojí za to vyjednat si výhodnou smlouvu o dodávce. Klidně i bez distribučního poplatku. To má cenu zlata. Usilujte také o záruky, že realizace záměru dá práci místním podnikům a živnostníkům. Když ale obec nechce, nejede přes to vlak. V tom území musí výhody pocítit úplně každý.“

Tři zásadní rady, které jsme si z vystoupení odnesli

- 1** Začněte s malým projektem a ukažte ho lidem. Nebo ještě lépe: nechte je jej používat.
- 2** Vyjednejte s developerem skutečné výhody pro vaši obec, pokud chce v okolí stavět velkou OZE výrobnou.
- 3** Komunikujte s lidmi často a transparentně, klidně na Facebooku. Nelžete jim.

Kontakt

Michal Vychroň
Prosetín
starosta@prosetin.eu

Soused to má, tak já chci taky. Participativní výzkum pro nastavení podmínek komunitní energetiky v ČR

Wojciech Belch, vedoucí týmu v UCEEB na ČVUT

Wojciech Belch je vedoucí týmu Participativní plánování a design v Univerzitním centru energeticky efektivních budov ČVUT a se svými kolegy se díky podpoře Technologické agentury ČR zaměřuje na zjišťování potřeb a postojů zainteresovaných skupin právě pro nastavení podmínek pro vznik a rozvoj komunitní energetiky v Česku.

Wojciech Belch na úvod zasadil pojem NIMBY (not in my backyard, tj. ne na mém dvorku) do současného kontextu, vysvětlil varianty a příčiny takového postoje. Setkáváme se s argumenty, že obnovitelné zdroje mají negativní externalitu. Větrníky kazí krajinu, ubližují zvířatům nebo generují hluk. Solární panely zase kazí historické budovy, bioplynky zapáchají a tepelná čerpadla jsou hlučná. „Zajímavé přitom je, že konkrétní průzkumy to úplně nepotvrzují a ukazují se i zajímavé paradoxy. Například inverze NIMBY, což znamená, že pokud je větrník postavený v menší vzdálenosti od obce, dá se díky zapojení veřejnosti zmenšit její odpor,“ doplnil Wojciech Belch.

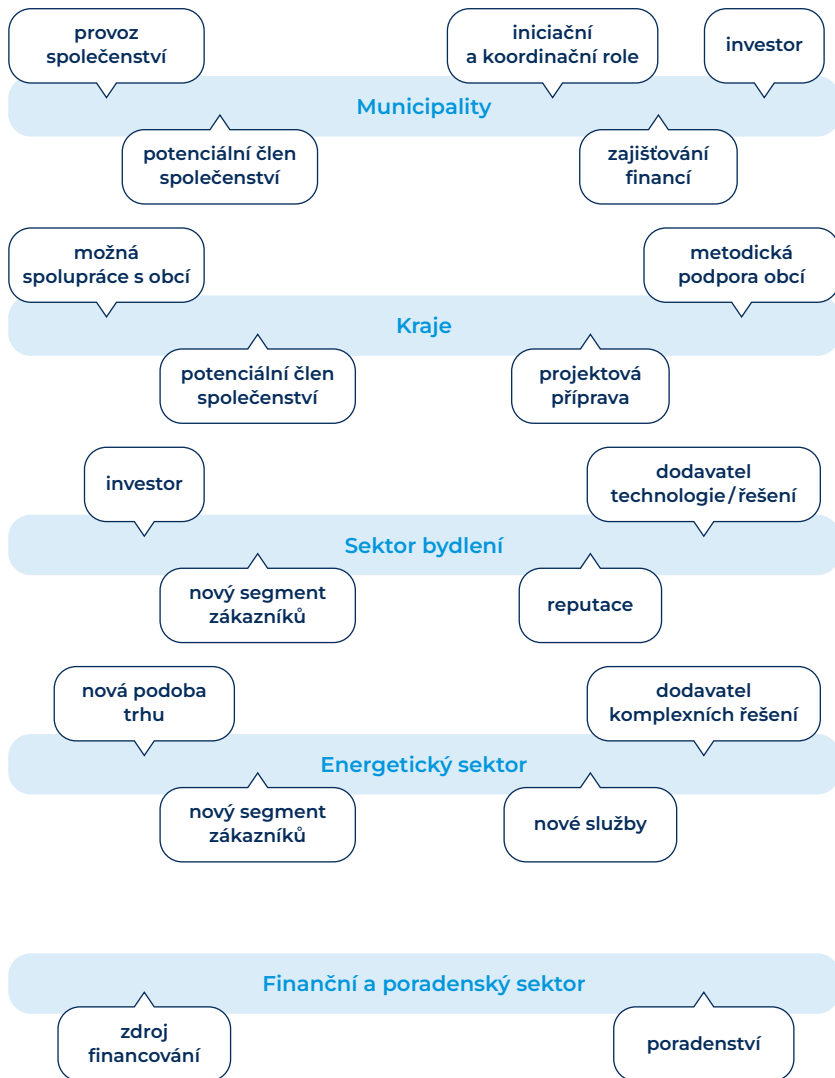
Komunitní energetika podle konceptu EU pro svůj rozvoj potřebuje naplnění několika předpokladů:

- nízké vstupní i výstupní bariéry,
- sdílení energie,
- vlastnictví v rukou členů místní komunity, jejich účinnou kontrolu a neziskovost,
- spravedlivý podíl na způsobených nákladech pro distribuční soustavu,
- dostupnost informací a finančních nástrojů.

Belchův výzkumný tým zjišťuje, zda jsou tyto předpoklady dostačující, a proto zmapovali stakeholdery a jejich zájmy.

Koho zajímá komunitní energetika?

Analýza stakeholderů a jejich zájmů

Ze všech oslovených skupin prokázaly největší aktivitu obce a jejich sdružení, hned po nich zástupci krajů, takže získat vhodný počet zástupců těchto skupin nebylo vůbec problematické. Naopak u finančního a poradenského sektoru byl zájem spíše nízký, což odpovídá skutečnosti, že se jedná o problematiku, kterou tyto subjekty řeší jen okrajově. „Pokud jde o potřeby a zájmy jednotlivých skupin, nenarazili jsme na to, že by byly vyloženě protichůdné, spíše občas představovaly takříkajíc disjunktní množiny. Nicméně věříme, že i v těchto případech může právě zapojování daných skupin do designu finálního řešení vést k výsledku, který bude uspokojivý pro všechny.“

Wojciech Belch obecně seznámil i s bariérami, které bude muset Česko na cestě ke komunitní energetice překonat, rozdělil je na organizační, hodnotové, tržní a technické. Primární je v tuto chvíli legislativa, ale v praxi vidíme, že velkým problémem jsou lidské zdroje, kapacity a kvalita instalačních firem nebo odstrašující příklady z minulosti (energošmejdi). Řada z těchto bariér má i komunikační rozměr, mezi hlavní témata tak bude patřit proces zakládání energetického společenství, příklady dobré a špatné praxe nebo otevřený přístup k negativním dopadům nových obnovitelných zdrojů.

Tři hlavní rady, které jsme si z vystoupení odnesli

- 1 Nezapírat negativní externalitu, které daná řešení generují, férově je komunikovat a díky zapojování těch, na které mají dopad, zmenšovat odpor k řešení jako takovému.
- 2 Při designu řešení pracovat se skupinami občanů a subjekty, na které tato řešení budou mít dopad. Čím lépe ve fázi designu vystihneme jejich potřeby a postoje, tím snáz se nám budou výsledná řešení implementovat.
- 3 Komunitní energetika založená na OZE už se děje, praxe předbíhá legislativu a technické bariéry jsou nyní mnohem menší než bariéry organizační, znalostní či hodnotové.

Kontakt

Wojciech Belch

ČVUT UCEEB

wojciech.belch@cvut.cz

Úspěšná facilitace sporů. Nemusíme se shodnout na všem

Ondráš Příbyla, ředitel projektu Fakta o klimatu

Ondráš Příbyla dnes vede tým expertů zabývajících se klimatickou změnou, ale zkušenosti má i s řešením sporů. Právě těch se týkal jeho příspěvek. Upozornil také na to, že potenciál fotovoltaických elektráren jsme v Česku sice odblokovali, ale mnohem důležitější je pro nás nyní větrná energie. Je to ostatně výstavba větrných elektráren, která velmi často trpí NIMBY efektem.

Častou domněnkou lidí je, že potřebují ostatní přesvědčit o své variantě, aby mohli něco realizovat. Podle Ondráše Příbyly tomu tak ale není. Účastníkům semináře doporučil představit veřejnosti vždy více možností, zasadit je do kontextu a vyprávět je formou příběhu.

„Odpovědí na otázku, jaká budoucnost obec čeká, najdete zpravidla mnoho. Lidem díky tomu ukážete, jaké možnosti obec do budoucna má. Zpravidla dokážete identifikovat takový scénář, který nikdo nechce, a vy se pak můžete bavit nad tím, jak se takovému scénáři vyhnout.“

„Nepotřebujete, aby lidé měli jasný, preferovaný cíl. Ale aby měli příběhovou mapu, jak se budoucnost může odvíjet. Musí mít nad čím diskutovat,“ říká Ondráš Příbyla a dodává, že „i lidé, kteří se neshodnou, se spolu mohou konstruktivně bavit“. Navíc se pak díky příběhu s preferovanou variantou budoucnosti i ztotožní.

Právě komunitní energetika nebo výstavba větrníku s výhodami pro lokální obyvatele může být takovým příběhem úspěšné budoucnosti regionu.

Tři hlavní rady, které jsme si z vystoupení odnesli

- 1 Nesnažte se lidi přesvědčit o své (jediné) pravdě a variantě. Jen vykopete příkopy.
- 2 Tvořte varianty budoucnosti a předložte je v podobě příběhu. Pozitivním příběhem může být třeba právě komunitní energetika.
- 3 Pamatujte na to, že i lidé, kteří se spolu neshodnou, se mohou konstruktivně bavit.

Kontakt

Ondráš Příbyla

Fakta o klimatu
ondras.pribyla@faktaoklimatu.cz

Participativní přístup k veřejným projektům

Michaela Švandová, realizátorka programů Nadace Via

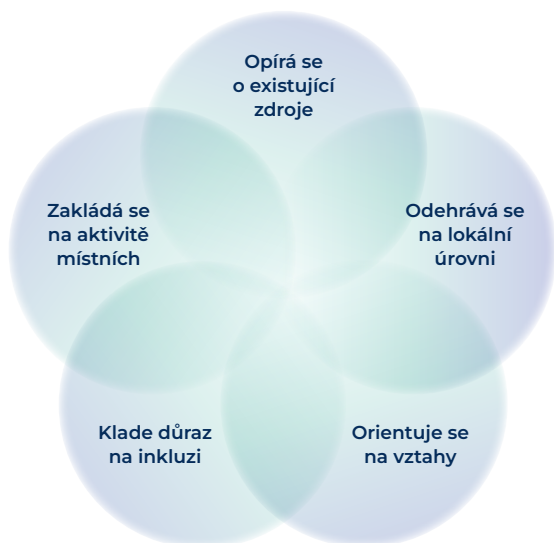
Michaela Švandová má v Nadaci Via na starosti programy Místo, kde žijeme, a Nebojme se komunální politiky. Účastníky a účastnice semináře seznámila s principy zapojování veřejnosti do rozhodování o místě, kde žijí. Zdůraznila důležitost participace pro přijetí projektů komunitou a zaměřila se na příklady dobré praxe.

Michaela Švandová svůj příspěvek otevřela tvrzením, že „veřejnost je odborníkem na své potřeby“. Pro úspěšnou participaci veřejnosti, která vyústí v přijetí projektu komunální či komunitní energetiky, je totiž klíčové se lidí nejen

ptát, ale aktivně jim naslouchat a dát jim v celém procesu skutečnou moc nad rozhodováním. Stojí si za tím, že „z dlouhodobého hlediska funkční řešení vzešlé z poctivé participace šetří lidi, peníze i čas.“

ABCD, pět principů pro rozvoj komunity

Nadace Via do ČR vnáší přístup s názvem Asset Based Community Development (ABCD), což v předkladu znamená komunitní rozvoj založený na zdrojích. Právě ten se podle Nadace Via perfektně hodí pro rozvoj komunitní energetiky.

Pokud chcete začít s projektem komunitní či komunální energetiky, doporučuje Michaela Švandová postup promyslet a začít tzv. situační analýzou. Ta by měla spočívat zejména v mapování místní komunity a samotné lokality – místních spolků, aktivních lidí (tzv. komunitních hybatelů a hybatelek), neziskových organizací nebo lokálních firem, ale i vztahů mezi lidmi v obci. Specificky pro komunitní energetiku je možné zjišťovat data o spotřebě nebo například určit vhodné plochy pro instalaci obnovitelných zdrojů.

„Neparticipujte jen proto, abyste si mohli odškrtnout, že ‚máte splněno‘. Vy ty informace potřebujete. Využijte různé nástroje pro vysvětlení záměru a poskytnutí všech relevantních informací. Napište to do místního periodika, využijte obecní kanály, web, sociální sítě, veřejné nástěnky, postavte v obci informační stánek a pořádejte třeba sousedské akce. Komunikujte záměr zřetelně a včas, vytipujte si a získejte na svou stranu lidi, kteří mají vliv na názor ostatních. Nabízejte řešení pro pokrytí potřeb místních lidí,“ shrnuje pravidla pro úspěšnou participaci Michaela Švandová.

Přínosy a rizika participace

PŘÍNOSY	RIZIKA
Otevření diskuze, vyčištění vzduchu, odbourání obav, zasítování lidí a inkluze.	Delší a náročnější proces, zejména kvůli nedostatečným lidským zdrojům a časovým kapacitám.
Vytvoření dlouhodobého, nebo lépe trvalého a funkčního řešení.	Negativní precedent pro další participativní aktivity, pokud nebude proces nastavený správně.
Zdravé nastavení vztahů pro další spolupráci.	Participace naoko nebo pro pozitivní PR. Lidem musíte dát moc skutečně rozhodnout.
Posílení identifikace s místem a projektem. Nižší míra vandalismu.	Silné individuální zájmy. Nutné ošetřit nezávislým facilitátorem či facilitátorkou.

„Díky dobře nastavené participaci často přijdete na to, že spolupráci či přijetí nového projektu brání problémy, které vůbec nesouvisí s vaším záměrem. Jednou se nám například stalo, že sousedskému setkávání bránil volně pobíhající pes,

který ohrožoval místní lidi. Než se v místě nastartoval proces participace, musely místní spolky zajistit jeho odchycení,“ uvádí konkrétní příklad Michaela Švandová.

Tři hlavní rady, které jsme si z vystoupení odnesli

- 1 Začněte situační analýzou v komunitě. Jaká je spotřeba a potenciál pro výrobu? Jaká je nálada veřejnosti? Kdo jsou hlavní stakeholderi a jakými nástroji můžete do rozhodování aktivně zapojit veřejnost?
- 2 Nedaří se vám s projektem u veřejnosti uspět? Zkuste zjistit, jestli spolupráci nebrání s ní nesouvisející problém, a vyřešte ho. Může se jednat i o nedostatečnou transparentnost obce a investora.
- 3 Přizvěte si nezávislého facilitátora nebo facilitátorku, kteří vás participací provedou. Netlačte na pilu a začněte malým, jednoduchým projektem.

Kontakt

Michaela Švandová

Nadace Via

michaela.svandova@nadacevia.cz

Frank Bold
Advokáti

NADACE VIA

Frank Bold

**OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS**

Unie
komunitní
energetiky

www.uken.cz